

Help, de president is gek geworden

meulenhoff.nl

HANS KLIS

HELP,
DE PRESIDENT
IS GEK
GEWORDEN

*Een geschiedenis van de vele
Amerikaanse presidenten
met een psychische aandoening*

MEULENDREEF

ISBN 978-90-290-9853-3
ISBN 978-94-023-2186-9 (e-book)
ISBN 978-90-528-6742-7 (audio)
NUR 680

Omslagontwerp: Bloemendaal & Dekkers
Auteursfoto: Thijs Bartels
Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2024 Hans Klis en Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding	9
Donald Trump en Joe Biden	
1 'Immer eerlijk, vaak wijs, maar soms compleet gestoord'	27
George Washington, John Adams, Thomas Jefferson en James Madison	
2 De kille man en de driftige generaal	59
John Quincy Adams en Andrew Jackson	
3 Een moment van zwakte	85
Franklin Pierce	
4 'De meest ellendige man die er bestaat'	95
Abraham Lincoln	
5 Mozes en de dronken generaal	121
Andrew Johnson en Ulysses S. Grant	
6 'Vergeet nooit dat de president zes jaar is'	141
Theodore Roosevelt en Franklin Delano Roosevelt	
7 Weekend at Bernie's	177
Woodrow Wilson	

8	De terugkeer naar 'normaal' Calvin Coolidge	199
9	Tornado met een broek aan Lyndon B. Johnson	213
10	'Die klootzakken die alles hebben' Richard Nixon	235
11	Alzheimer in het Witte Huis Ronald Reagan	263
12	Hoogmoed en verslaving Bill Clinton en George W. Bush	283
	Noten	303
	Algemene bibliografie	323
	Dankwoord en verantwoording	327
	Register	331

Voor Ezra, Kiki en Anke

Inleiding

DONALD TRUMP EN JOE BIDEN

De ene kandidaat was ogenschijnlijk seniel en dement. Mentaal zo fragiel dat hij over zijn eigen woorden struikelde, namen door elkaar haalde en soms niet meer leek te weten waar hij was. Een man wie door anderen verteld moest worden wat hij moest doen. Een hulpeloze verwarde marionet. De andere politicus was een ijdele narcist. Een impulsieve man, compleet gedomineerd door zijn passies die net als bij zijn tegenstander zijn spraak en geheugen aantastten.

Wat de uitkomst van deze Amerikaanse presidentsverkiezingen ook zou worden, de dagen van de Verenigde Staten waren hoe dan ook geteld als een van deze mannen aan het roer zou komen. Hun verkiezing betekende het einde van de Amerikaanse republiek, voorspelden kiezers, opiniemakers en hun eigen medewerkers.

Joe Biden en Donald Trump? Nee hoor, ik omschrijf hierboven wat er gezegd werd over George Washington en zijn opvolger John Adams. De eerste twee presidenten van Amerika, die tussen 1789 en 1801 aan de macht waren. Volgens eigentijdse opiniemakers en journalisten zat er aan beide mannen een aardig steekje los.

Zittend president Biden een ‘afgedankte en meelijwekkende oude dwaas’? Zo omschreven landgenoten halverwege de negentiende eeuw

politicus William Henry Harrison (1841) ook. Deze negende president van de Verenigde Staten was 68 jaar toen hij zo – ten onterechte – werd weggezet. Daarmee was Harrison jonger dan Trump (zeventig jaar in 2016) en Biden toen zij president werden (78 jaar in 2020).

Woorden als ‘seniele man’ of ‘marionet’ hadden ook op Ronald Reagan (1981-1989) kunnen slaan. De ‘vergeetachtige’ zeventigjarige moest tijdens zijn verkiezingscampagne in 1980 de kiezer al beloven dat zodra hij tekenen van seniliteit zou vertonen, hij zou opstappen.

Ook Trumps gedrag is terug te zien bij genoeg andere Amerikaanse presidenten. Leaders die zich net als hij lieten sturen door ‘passies’, wrokgevoelens en narcisme. Zoals de paranoïde en driftige Andrew Jackson (1829-1837), Lyndon Johnson (1963-1969) en Richard Nixon (1969-1974), leaders die overal een complot in zagen en altijd het eeuwige slachtoffer waren van een ‘heksenjacht’ tegen hen. Of denk aan de manisch energieke president Theodore Roosevelt (1901-1909) die, als hij had kunnen twitteren aan het begin van de twintigste eeuw, dat ook iedere dag om vier uur ’s ochtends vanaf het toilet zou hebben gedaan.

History doesn't repeat itself, but it often rhymes. De geschiedenis herhaalt zich niet, maar rijmt wel. Amerikaanse presidenten, presidentskandidaten en politici worden al sinds de stichting van het land ervan beticht ‘gek’ te zijn of zich op zijn minst opmerkelijk te gedragen. Al was het gegeven dat een van de onafhankelijke presidentskandidaten die in 2024 meedeed een breinworm had, een nieuwigheid. Deze parasiet zou volgens de man in kwestie, Robert F. Kennedy Jr., een klein deel van zijn hersenen hebben opgegeten, wat bij hem voor lichte verwardheid en vergeetachtigheid zorgde in het verleden.

Vierentwintig dagen lang was de mentale gezondheid van de stokoude president Biden in de zomer van 2024 voorpaginanieuws na een desastreus televisiedebat met Trump waarbij hij over zijn woorden struikelde, zinnen niet afmaakte en onzin brabbelde. ‘Ik snap niet wat hij bedoelt,’ reageerde de Republikeinse uitdager op een van Bidens antwoorden. ‘Ik denk ook niet dat *hij* begrijpt wat hij zegt.’ Het land hoorde hoe Trump met deze woorden de politieke doodskist van de president dichtthamerde. Drie weken later trok Biden zich terug als kandidaat.

De bizarre presidentsverkiezingen van 2024 waren zeker geen historische afwijking, zoals ik hierboven al heb beschreven. Ze waren de norm. Toch bleven de observaties over de onstabiele gemoedstoestanden en vermeende mentale stoornissen van figuren als Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, Ulysses S. Grant en Woodrow Wilson lang voor het grote publiek verstopt in dikke biografieën die vooral gelezen worden door een academisch nichepubliek.

De komst van Donald Trump op het politieke toneel veranderde dit. Vanaf het moment dat hij in de zomer van 2015 die roltrap van klatergoud in zijn woontoren in New York afdaalde, werd mentale gezondheid hét onderwerp bij alle toekomstige presidentsverkiezingen. Trump, de kandidaat en president, was dan ook de grootste inspiratie voor dit boek.

Als ik als voormalig correspondent in Amerika helemaal eerlijk ben, kwam alle aandacht voor Donald Trumps mentale gezondheid doordat hij opviel als kandidaat. Door zijn vulgariteit en zijn bizarre gedrag. Voor New Yorkers was Trump al decennialang een uitgekauwde louche huisjesmelker die teerde op zijn tanende faam in de lokale roddelbladen. Zijn vastgoedimperium brokkelde af. Als gevolg van de vele faillissementen en mislukkingen van andere zakelijke avonturen stond het water hem aan de lippen, met zijn populaire realityshow *The Apprentice* als enige reddingsboei. Dit was de man van wie diezelfde New Yorkers niet vergeten waren dat hij in de jaren tachtig in krantenadvertenties opriep om de vijf onschuldige verdachten van een verkrachting, jonge Afro-Amerikaanse tieners, ter dood te veroordelen. Hij weigerde al vroeg in zijn loopbaan om aan zwarte Amerikanen zijn flats te verhuren, geloofde niet dat president Barack Obama in de Verenigde Staten geboren was (omdat zwarte Amerikanen geen échte Amerikanen zijn) en verkondigde die leugen jarenlang op de nationale televisie. Zelfs nadat die ontkracht was. Trump noemde vrouwen die hem bekritiseerden ‘vette varkens’ en ‘honden’ en bestempelde (on)gedocumenteerde immigranten als ‘verkrachters’ en ‘criminelen’. Dit was de man die op 11 september 2001, terwijl de torens van het World Trade Center in New York instortten, op de radio opschepte dat een van zijn gebouwen voortaan het hoogste van de stad was.

Als Trump dacht dat hij met dit niet-presidentiële cv president van de Verenigde Staten kon worden, dan moest hij wel gek zijn. Althans dat vonden zijn Democratische stadsgenoten in New York en de rest van het land. Maar Trump voerde als Republikein campagne, en in die partij zat absurditeit al een tijdje in het DNA ingebakken.

Ook voor 2015 werden de Republikeinse voorverkiezingen, waarin politici uit het hele land strijden om de presidentskandidaat te worden, al bestempeld als een zogeheten ‘*clown car*’. Een circusact waarbij te veel clowns in een te kleine auto rondrijden. Eén grote grap dus. Met het verdwijnen van de partijbazen in de vroege twintigste eeuw, die de presidentskandidaten zelf kozen in achterkamertjes of op zijn minst de keuze van de kiezer stuurden, werden aan het eind van die eeuw deze verkiezingen een plek waar aandachtsgeile politici en zakenmensen met de extreemste standpunten zich lieten zien. Personen die via dit podium – door bijvoorbeeld te roepen dat ze het ministerie van Onderwijs, de belastingdienst of veiligheidsdienst FBI wilden opheffen – eerder solliciteerden naar een rol als *talking head* op de rechtse nieuwszender Fox News dan naar het presidentschap.

Dat deze presidentskandidaten überhaupt aandacht kregen, kwam doordat Republikeinse kiezers decennialang gouden bergen werden beloofd als ze iedere vier jaar weer iets meer naar rechts opschoven. Om de oren geslagen met de filosofie dat de overheid het probleem was voor hun dalende inkomens en sociale status, en de reden voor het veranderen van hun way of life, kozen ze jaar na jaar voor politici die diezelfde overheid zo klein wilden maken dat ze haar eigenhandig konden doodwurgen. Als deze kiezer stemde voor meer belastingverlagingen voor bedrijven, minder strenge milieuwetgeving, het verbieden van abortus en lossere vuurwapenregulering, dan zou iedereen gelukkiger zijn. In het boek *Dying of Whiteness* bezocht epidemioloog Jonathan Metzl in 2016 een onverzekerde hepatitis c-patiënt die weigerde om gebruik te maken van de beschikbare Obamacare in zijn staat Tennessee, ook al zou dat zijn leven kunnen redden. Want de medicijnen die deze Republikein nodig had, zouden dan eindelijk betaalbaar zijn. ‘Ik heb niet nog meer overheid nodig in mijn leven. Ik sterf liever.’ Dat deed hij ook.¹

Omdat die gouden bergen nooit kwamen en Republikeinse kiezers bleven geloven in het idee dat een te betrokken overheid ‘slecht’ was, bleven ze jarenlang op zoek naar de kandidaat die nog verderging dan andere rechtse politici. In 2016 was dat Donald Trump, die opviel door zijn brutale voorkomen op het podium, onsamenhangende toespraken en extreme beleidsvoorstellen (‘er moet een straf zijn voor vrouwen die abortus plegen’). Een man bij wie schijnbaar een steekje loszat, werd de voorvechter van een groep Amerikanen die leefde in een waan.

Naast zijn vulgaire gedrag vertoonde Trump al jaren alle trekjes van een narcistische persoonlijkheid zoals die beschreven staan in het diagnostische handboek voor psychologen: hij bezit een opgeblazen gevoel van zijn eigen belangrijkheid, verlangt buitensporige bewondering, is constant bezig met dromen over macht en geld, vertoont een gebrek aan empathie, is vaak afgunstig of meent dat anderen afgunstig op hem zijn, is arrogant, gelooft dat hij speciaal is en heeft het gevoel speciaal behandeld te moeten worden.

Nu is narcisme bij Amerikaanse presidenten niet vreemd. Je moet een beetje gestoord zijn om te denken dat je de gunst van miljoenen mensen verdient. Dat jij zeker weet dat je de juiste leider bent van een land met 350 miljoen burgers én van ‘de vrije wereld’. Al zijn narcistische trekjes stiekem heel normaal voor veel beroemdheden en politici. En niet alleen voor hen. Sommige psychologen pleiten er zelfs voor om in het socialemediatijdperk deze diagnose in haar geheel te schrappen: iedereen met een smartphone is een Narcissus geworden, starend naar zichzelf en miljoenen andere Narcissussen op hun schermpjes.²

Het waren de narcistische trekjes in combinatie met ander verontwaardigend gedrag die vraagtekens zetten bij Trumps mentale gezondheid. Zoals veelvuldig liegen en het creëren van een eigen realiteit. Het begon al in de eerste persconferentie van zijn presidentschap waar gelogen werd over de omvang van het publiek van Trumps inauguratie. Daarmee werd de toon gezet van vier jaren vol onwaarheden en ‘alternatieve feiten’. Van ingebeelde rellen en verzonden terroristische aanslagen in de Verenigde Staten en Europa tot aan een ‘gestolen

verkiezing' in 2020. Trump beledigde veteranen, hun nabestaanden, oorlogshelden en gehandicapte journalisten en ontkende later dat hij dat gedaan had.³

De president verdedigde neonazi's die in 2017 door de stad Charlottesville marcheerden. Die scandeerden dat 'Joden' hen 'niet zouden vervangen' en mishandelden tegendemonstranten. Een vrouw overleed zelfs nadat ze met opzet was aangereden door een witte *supremacist*. Volgens Trump waren deze neonazi's 'erg goede mensen'; ze vonden hem immers een toffe peer. Als kandidaat en president toonde hij zich een grote fan van autocratische en illiberale leiders zoals Vladimir Poetin ('een betere leider dan Obama'), Viktor Orbán ('vriend'), Recep Tayyip Erdoğan ('hij doet het goed') en Xi Jinping ('sterke, stoere man'). In januari 2021 voegde Trump zich bijna in dit rijtje *strongmen* door een amateuristische, maar niet minder beangstigende, staatsgreep uit te lokken met zijn leugens over verkiezingsfraude. Al deed hij met het scheiden van jonge kinderen van hun asielzoekende ouders (en hen opsluiten in overvolle detentiecentra) ook al een goede poging.⁴

De extreem impulsieve Trump regeerde gedurende zijn presidentschap per tweet. Hij ontsloeg zijn ministers via sociale media en kondigde daar, zonder waarschuwing aan zijn eigen overheidsapparaat, nieuw beleid aan.

Niet alleen was het volgen van de Trump-regering voor mij tijdens mijn correspondentenschap vermoeiend en overprikkelend, het zorgde ook voor slapeloze nachten. Zijn onvoorspelbare gedrag verdeelde en zaaide haat. Ik was er nooit helemaal gerust op dat de bewoner van 1600 Pennsylvania Avenue niet 's nachts een *twitterfittie* met de Noord-Koreaanse dictator Kim Jong-un zou laten escaleren tot een nucleaire oorlog. Of dat de hele internationale orde op zijn kop was gezet in die paar uurtjes dat ik niet oplette, bijvoorbeeld doordat Amerika uit de NAVO stapte.

Dat eerste coronajaar, dat ik gelukkig niet meer meemaakte in de zwaar getroffen Verenigde Staten, liet zien hoe onvoorbereid Trump was op een echte calamiteit. 'Ik wilde het bagatelliseren – altijd,' vertelde de realiteit ontkenkende president in maart 2020 aan onderzoeksjournalist Bob Woodward over het virus dat honderdduizen-

den Amerikanen het leven zou gaan kosten. 'Ik bagatelliseer het nog steeds, omdat ik geen paniek wil veroorzaken.' Trump beloofde het Amerikaanse volk dat de komst van de lente het virus zou weggagen, terwijl hij beter wist. 'We hebben het onder controle,' zei hij tegen angstige Amerikanen die zochten naar geruststelling dat het land in goede handen was. Journalisten die vroegen of Trump een bemoedigende en empathische boodschap had voor 'bange burgers' kregen een veeg uit de pan, omdat ze zijn illusie dreigden te onthullen. En op het moment dat het aantal besmettingen en doden in het land astronomisch toenam, vertelde de president diezelfde burgers dat hij hier 'niet verantwoordelijk' voor was.⁵

Trump zag het coronavirus niet als de wereldwijde humanitaire crisis die het was, maar als beletsel voor zijn eigen politieke succes. Tijdens persconferenties begon de president zijn eigen experts te weerspreken en burgers wondermiddeltjes aan te smeren zoals het paardenontwormingsmiddel ivermectine en het malariamedicijn hydroxychloroquine. Trump stelde live op televisie zelfs voor om bleekmiddel te injecteren tegen het virus. Wat bange Amerikanen ook deden, waarna het aantal doden door schoonmaakmiddelen direct toenam.

Die Trump, dat was toch gewoon een *disruptor*, hoor ik de sceptische lezer zeggen. Een anti-establishment-stem van het volk die de ingedutte bureaucratie kwam opschudden. Trump gek? Ja! Maar *'crazy like a fox'*. Iemand die zich misschien raar gedraagt, maar eigenlijk erg slim en sluw is.

Laat ik dan Trumps bondgenoten en naaste medewerkers erbij halen, die ook hoopten of dachten dat ze te maken hadden met een vos. 'Ik ben geen dokter, maar we kunnen het allemaal zien,' zei voormalige realityster Omarosa Manigault die een adviseur was in het Witte Huis. 'Hij is overduidelijk niet goed en hij heeft professionele hulp nodig.' Trumps eerste minister van Buitenlandse Zaken en voormalig Exxon Mobile-directeur Rex Tillerson noemde zijn baas *'a fucking moron'*. Iemand die niks van de wereld 'wist' of wilde weten, maar wel zijn generaals ('stommelingen' en 'baby's') de les las over oorlogvoering en geopolitiek. Volgens minister van Defensie Mark Esper, die

vlak na de verkiezingen van 2020 werd weggestuurd, was Trump ‘niet geschikt’ voor het presidentschap. ‘Zijn acties draaien om hem en niet om het land. En dan zijn er nog de integriteits- en karakterproblemen die hij heeft.’ Voormalig minister van Justitie Bill Barr noemde zijn baas na zijn ontslag een ‘doortrapte narcist’. De Verenigde Staten en het Witte Huis mochten volgens de jurist ‘geen therapieessie zijn voor, je-weet-wel, een man die zo veel problemen heeft’.⁶

Terwijl een groot deel van de Amerikaanse bevolking zich afvroeg of Trump ‘gek’ was, deden zijn eigen mensen dat dus ook. Dat ging volgens de geruchten zover dat medewerkers van het Witte Huis meerdere malen spraken over het inzetten van de grondwettelijke procedure om een president af te zetten.

Nadat Donald Trump zijn eerste stafchef op 28 juli 2017 per tweet had ontslagen, kreeg de minister van Binnenlandse Veiligheid John Kelly die rol. De *chief of staff* is de machtigste rol in Washington, na die van de president. Deze persoon bepaalt de agenda van het Oval Office en de stroom van informatie naar zijn baas. Die neemt op basis hiervan zijn beslissingen en zet zo de koers van Amerika op het wereldtoneel uit.

Om zich voor te bereiden op de rol van stafchef kocht Kelly het boek *The Dangerous Case of Donald Trump*. In deze bestseller uit 2017 waarschuwen psychiaters, historici en artsen voor het gevaar dat deze president voor het land en de volksgezondheid vormde. Volgens journalisten Peter Baker en Susan Glaser vertelde Kelly aan intimi dat het boek een ‘behulpzame gids’ was om de president te begrijpen. De man die de nieuwe stafchef beschouwde als ‘een pathologische leugenaar’ wiens ‘opgeblazen ego’ een teken was van een ‘diep onzeker persoon’.⁷

Met deze handleiding hield de stafchef het anderhalf jaar uit in het Witte Huis – ‘Crazytown’ in zijn eigen woorden. Maar wat Kelly aantrof beangstigde hem. Zo sloeg Trump in de zomer van 2018 een bezoek aan een Franse begraafplaats over tijdens de honderdjarige herdenking van het einde van de Eerste Wereldoorlog. Omdat hij bang was dat de regen zijn kapsel zou ruïneren, maar ook omdat hij niet geloofde in het eren van oorlogsdoden. ‘Waarom moet ik daarheen,’ zou Trump gevraagd hebben, ‘het ligt vol met sukkels.’

Een jaar eerder bezochten Kelly en de president Arlington National Cemetery, de plek waar Amerikaanse militairen begraven worden. Zo ook Kelly's 29-jarige zoon die sneuvelde in Afghanistan. 'Ik snap het niet,' vroeg Trump aan zijn toekomstige stafchef, 'wat leverde het ze op?' Kelly dacht aanvankelijk dat zijn baas een retorische vraag stelde, dat hij nadacht over de aard van patriottisme. Maar gedurende zijn tijd in Crazytown kwam hij erachter dat Trump simpelweg niet begreep dat andere mensen iets onzelfzuchtigs konden doen. Natuurlijk waren deze doden dan 'sukkels' in Trumps hoofd. Volgens Kelly was de president 'de meest gebrekkige persoon' die hij ooit ontmoet had. 'Hij is een persoon die niet weet waar Amerika voor staat, of waar ons land om draait,' omschreef Kelly zijn baas in 2023. 'Iemand die niet in aanwezigheid van invalide militairen gezien wil worden omdat "het er niet goed uitziet voor *mij*".'⁸

Dit klinkt allemaal niet als het 'stabiele genie' waar Trump zichzelf voor houdt. Zijn taalgebruik was in 2015 uniek voor een politicus. Als je transcripten van interviews of toespraken terugleest, schrik je ervan. Dit is een man die al jaren geen begrijpelijke zinnen kan vormen of zijn gedachten samenhangend kan uiten. 'Ik kan je vertellen dat normale mensen die tijd doorbrengen met Donald Trump erg ongemakkelijk worden van wat ze zien,' schreef een adviseur in zijn kabinet. 'Hij struikelt over woorden, is snel in de war, makkelijk geïrriteerd en heeft moeite met het samenvatten van informatie – niet soms maar regelmatig.' Trump bekritiseerde tijdens een campagnebijeenkomst in de zomer van 2015 de door zijn voorganger gesloten overeenkomst met Iran om kernwapenproliferatie tegen te gaan, op onderstaande wijze. Ik heb geprobeerd de tekst zo precies mogelijk te vertalen.⁹

Kijk, het hebben van nucleair – mijn oom was een belangrijke professor en wetenschapper en ingenieur, dr. John Trump bij MIT; goede genen, zeer goede genen, oké, erg slim, de Wharton School of Finance, erg goed, erg slim – weet je, als je een conservatieve Republikein bent, als ik een liberaal was, als, als, oké, als ik zou campagne voeren als een liberale Democraat, zouden ze zeggen dat ik een van de slimste personen ben ter

wereld – het is waar! – maar als je een conservatieve Republi-
kein bent proberen ze – oh dan pakken ze je – daar begin ik
altijd mee: ‘ging naar Wharton’, was een goede student, ging
daarheen, ging daarheen, deed dit, vergaarde een fortuin –
weet je ik moet mijn prestaties de hele tijd opnoemen, omdat
we een beetje benadeeld worden – maar als je kijkt naar de
nucleaire overeenkomst, het ding dat me niet bevalt – het kon
zo makkelijk zijn, en het is niet zo belangrijk als levens zijn
– nucleair is krachtig, mijn oom legde me dat heel veel jaren
geleden uit, de kracht, hij legde me de kracht uit van wat er
stond te gebeuren en hij had gelijk – wie had dat gedacht [...]°

Het probleem van het verslaan van toespraken van Trump was het feit dat je als journalist automatisch zijn woorden oppoetst om ze begrijpelijk te maken. Of zijn bedoeling samenvat in wel leesbare zinnen. In aanwezigheid van Trump helpen zijn charisma en televisie-ervaring om voorbij zijn gebroken zinnen te kijken, om opgezogen te worden in een soort bedwelmende groepspsychose van wrok en wraak. Bovendien bemoeilijkt het constante bizarre gedrag van Trump verslaggeving. Dat hij zich zo gedraagt, is geen nieuws. En nieuws is per definitie iets wat ongewoon is.

Volgens taalwetenschappers wijst de manier waarop Trump praat op ‘verwarde gedachten’, ‘een korte aandachtspanne’ en ‘een gebrek aan intellectuele discipline en analytische vaardigheden’. Sommige psychologen wijzen naar hyperactieve aandachtstekortstoornis ADHD, dyslexie, oppositioneel-opstandige gedragsstoornis (ODD) of zelfs dementie om alle zorgwekkende signalen van Trumps gemoedstoestand een mooi label te geven.¹¹

Toch, geen van deze medische professionals heeft Trump daadwerkelijk op hun bank gehad, in persoon geanalyseerd of behandeld. Psychologe Mary L. Trump, het nichtje van de 45ste president, komt het dichtst bij het kunnen maken van een diagnose. In haar boek *Too much and never enough: How my family created the world's most dangerous man* leidt ze het gedrag van haar oom terug naar zijn vader, vastgoedontwikkelaar Fred Trump. Een sociopaat, amoreel en zon-

der empathie, die op iedere vorm van genegenheid of troost van zijn kinderen boos of onverschillig reageerde en ze leerde dat deze emoties ‘hetzelfde waren als vernedering, wanhoop en hopeloosheid’. Een man die zijn kinderen tegen elkaar uitspeelde voor zijn gunsten en zo ‘pestgedrag, agressiviteit en oneerbiedigheid’ in de hand werkte. Een wedstrijd die Trump won. Want als je niet won van anderen, was je een grote loser. Haar ooms ‘ego is zo fragiel dat dat ieder moment moet worden gestut’, schrijft Mary Trump, ‘omdat hij diep vanbinnen weet dat hij niet is wat hij claimt te zijn. Hij weet dat niemand ooit echt van hem gehouden heeft.’ Waarom de 45ste president zo’n voorliefde lijkt te hebben voor autocraten als Poetin en Kim Jong-un? Omdat ze allemaal op vader Fred lijken, denkt Trumps nichtje.

Voor miljoenen Amerikanen die geschokt waren door Trumps verkiezing waren dit soort analyses van de (vaak) koude grond therapeutisch. De voormalige realityster zette mentale gezondheid op de politieke en maatschappelijke agenda, maar zorgde er ook voor dat er een hele lucratieve industrie opbloeide die draait rond de vraag of hij ‘gek’ is. Ik heb ondertussen meer boeken in mijn kast staan over Trumps tijd in het Witte Huis – en diens norm overschrijdende presidentschap – dan over die van Reagan, Lincoln of Franklin Delano Roosevelt, en die laatste zat twaalf jaar in het Witte Huis. Stuk voor stuk proberen de auteurs in hun boeken dit ‘stabiele genie’, ‘de verdeeler’, ‘de oplichter’ met het ‘gevaarlijke charisma’ en hoofdrolspeler in ‘de Trump-show’ te duiden.

Medische professionals houden zich liever verre van het diagnosticeren van Amerikaanse presidenten. Nadat Republikeinse politicus Barry Goldwater in 1964 door honderden psychologen in een sensatiebelust tijdschrift op afstand ‘gek’ werd verklaard, besloot deze vakgroep dat zij dat nooit meer vanaf hun bureau mochten doen. Iets waar Mary Trump zich, ondanks een heel boek te hebben geschreven over de familiegeschiedenis van haar oom, als professional aan vasthoudt. ‘Donalds ziektebeeld is zo complex en zijn gedrag zo onverklaarbaar dat een accurate vaststelling een hele batterij aan psychologische en neurologische tests nodig heeft, waar hij nooit toestemming voor zal geven.’

Wie op afstand levende politici bestempelt als bipolair, depressief, dement of verslaafd loopt allereerst het risico om voor de rechter gesleept te worden. Daarnaast werkt het stigmatiserend voor mensen met bewezen mentale problemen, persoonlijkheidsstoornissen en psychologische hulpvragen. Het is heel makkelijk om Trumps extreme uitspraken en gedrag te wijten aan zijn ‘mentale problemen’. Dat als hij zegt dat immigranten het ‘bloed van Amerika vergiftigen’, we die hitleriaanse uitspraken niet serieus hoeven nemen: ‘Die arme man, die weet niet wat hij zegt.’ Mentale problemen maken je niet automatisch seksistisch, racistisch, crimineel of ontvankelijk voor witte suprematistische ideologieën. Evenmin maken mentale problemen je automatisch een *schoolshooter*, zoals ik in mijn boek *Generatie Colombine* al beschreef. Wereldwijd kampt een op de acht mensen met mentale problemen, maar die moorden er niet massaal op los. Ze spuien evenmin vanzelfsprekend Russische staats- of nazipropaganda.

Toch weerspiegelt de behoefte om te weten of de Amerikaanse president ‘gek’ is een behoefte aan veiligheid in de moderne tijd. De wereld is kleiner dan ooit. Wat vandaag kan beginnen als een griepje in Wuhan, is morgen een lockdown in Nederland. Een oorlog aan de grens van Europa betekent dat jouw benzine duurder wordt. De persoon in het Witte Huis moet daar snel bovenop kunnen zitten.

De Amerikaanse president is sinds de jaren dertig een steeds grotere rol gaan spelen in het leven van burgers. Het presidentschap begon als een eenzame man in een klein kantoorje in Philadelphia, met maar weinig macht. Sindsdien groeide de rol gestaag. Maar pas onder Franklin Roosevelt (FDR) dijde het presidentschap uit naar de omvang die we nu kennen. Hij breidde de macht van het ambt uit om tijdens de Grote Depressie nationale hulpprogramma’s op te zetten en met federale uitgaven de noodlijdende economie te herstellen. Dankzij FDR veranderde de president van een directeur van een mkb-bedrijf in een soort superman. Bij grote natuurrampen, zoals overstromingen, luistert de *commander-in-chief* voortaan mee met de hulpdiensten ter plekke en stuurt ie desnoods federale versterking. Na een massaschietpartij of terroristische aanslag spreekt een rouwende president het volk meelevend toe, troost hij de slachtoffers en nabestaanden.

Want de eerste persoon die wordt aangesproken als er iets misgaat in Amerika is de actieheld in het Witte Huis. Als die niet meteen een olievlek in de Golf van Mexico wegpoetst of een oorlog in de Gazastrook oplost, dan wordt dat deze ‘zwakke’ president aangerekend. Zoals John Dickerson het beschrijft in zijn boek *The Hardest Job in the World*, is voor een president een onrealistische taak weggelegd, die eigenlijk onmogelijk uit te voeren is door één persoon.

De bewoner van 1600 Pennsylvania Avenue speelt tegenwoordig een intieme rol in het leven van Amerikaanse burgers. Daarnaast beschikt de president sinds de jaren veertig over wapens die al het leven op aarde kunnen vernietigen. Voor de kiezer is het dus goed om te weten dat ze de persoon met de vinger op de rode knop kunnen vertrouwen. Dat die niet in een opwelling, suïcidale episode of seniele verwardheid een nucleair armageddon uitlokt.

In 1972 zorgden deze overwegingen ervoor dat de Democratische presidentskandidaat George McGovern zijn running mate moest dumpen. Thomas Eagleton, een senator uit Missouri, bleek in de jaren zestig meerdere malen opgenomen te zijn in een psychiatrische inrichting. De jonge politicus met een bipolaire stoornis was daar behandeld met elektroshoktherapie. Eagleton had zijn psychiatrische uitstapjes geheimgehouden voor McGovern, maar lokale kranten kregen al snel goed geïnformeerde telefoontjes van anonieme bronnen. Dit was Nixon, dacht McGovern's campagneleider Gary Hart meteen. Deze paranoïde president stond bekend om zijn venijnige *dirty tricks*. Met de nationale media op het spoor van Eagleton's depressie en elektroshoktherapie werd de vicepresidentskandidaat een albatros om de nek van McGovern. ‘Dit was op het hoogtepunt van de Koude Oorlog,’ zei Hart in 2012, terugkijkend op dit moment. ‘Het ging niet om wat we vonden van mentale gezondheid, therapie of zoiets. Het ging om de vinger op de knop.’ Achttien dagen na zijn presentatie als kandidaat voor het vicepresidentschap werd Eagleton gedumpt en vervangen. Als het Amerikaanse volk had geweten wat er zich afspeelde in het Witte Huis van Nixon, had McGovern zich niet zo'n zorgen hoeven maken over het kiezen van een bipolaire vicepresidentskandidaat.¹²

‘De knop’ is de reden waarom mentale geschiktheid belangrijk wordt gevonden bij de keuze van een president. En waarom, in de zomer van 2024, er zoveel druk op de 81-jarige Joe Biden werd gelegd om plaats te maken voor een nieuwe Democratische presidentskandidaat. Met zijn catastrofale debatoptreden bevestigde de president de al bestaande angsten over zijn vergevorderde leeftijd. Een politieke doodsteek. Zoals de geheime e-mailserver van Hillary Clinton de al bestaande vooroordelen over haar ingebeelde onbetrouwbaarheid benadrukte. Opeens lag de mentale geschiktheid van Biden onder de loep en niet die van de impulsieve en onsamenhangende Trump, die in de jaren ervoor al had laten zien dat hij een gevaar is voor de Amerikaanse democratie en de internationale orde.¹³

Zo is mentale gezondheid de rode draad die door de Amerikaanse politieke geschiedenis loopt. Recent, maar ook al veel langer. Dat merkte ik al toen ik me na de verkiezingen van 2016 verder ging verdiepen in de opvallendste voorgangers van Trump. Het was een openbaring. De eerste biografie die ik ooit las van Lyndon B. Johnson, geschreven door historicus Doris Kearns Goodwin, was een vuistdik en schokkend psychologisch profiel van deze manische president. Over figuren als LBJ, maar ook Nixon en Abraham Lincoln is het eenvoudig te achterhalen met welke gemoedstoestanden ze worstelden. In andere (auto)biografieën, zoals die van George Washington of Calvin Coolidge, waren er kleine anekdotes of aanwijzingen in bijzinnen te vinden die konden wijzen op mentale problematiek. Allemaal broodkruimels die leidden tot het schrijven van dit boek.

Tot mijn verrassing ontdekte ik dat wetenschappers, van Amerikaanse experts tot aan neurologen, de afgelopen decennia uitgebreid onderzoek hebben verricht naar de mentale gezondheid van commanders-in-chief. Een van die publicaties in *The Journal of Nervous and Mental Disease* uit 2006 vormde het startpunt voor dit boek. Twee hoogleraren psychiatrie van de Amerikaanse Duke University doorzochten de biografieën van alle presidenten tussen 1776 en 1974 op aanwijzingen voor mentale stoornissen. Zij kwamen tot de conclusie dat de helft van de 37 leiders in die periode daarvoor in aanmerking kwam. Een groot aantal, zeker als je bedenkt dat de Wereldgezondheidsorganisa-

tie schat dat tegenwoordig een op de vier mensen in zijn leven worstelt met zijn geestelijke gezondheid. Niet alle genoemde presidenten op de lijst van deze hoogleraren haalden mijn selectie voor *Help, de president is gek geworden*. Zo noem ik bijvoorbeeld wel president William Howard Taft (1909-1913), maar bestempel ik zijn slaapapneu niet als een mentale stoornis. Voor bijvoorbeeld de redelijk obscure Rutherford B. Hayes (1877-1881) en James Garfield (1881) vond ik het bewijs voor hun vermeende depressies te mager. Daarom zijn ze omwille van de beknoptheid van dit boek overgeslagen. Anderen binnen de door de psychiaters afgebakende periode – zoals Andrew Jackson (1829-1837), Andrew Johnson (1865-1869) en Franklin Delano Roosevelt (1933-1945) – heb ik zelf toegevoegd omdat zij kampten met lichamelijke gezondheidsproblemen die mogelijk invloed hadden op hun mentale en cognitieve functioneren. Ook komen in dit boek Amerikaanse leiders van na 1974 aan bod, zoals Ronald Reagan (1981-1989) en Bill Clinton (1993-2001), die ik noemenswaardig vond vanuit mijn eigen onderzoek.¹⁴

Alle presidenten die ik uitlicht in dit boek vertellen met hun worstelingen met mentale gezondheid ook het verhaal van Amerika. Hoe hun ‘steekje los’ de koers van de geschiedenis beïnvloedde. Ik hoop dat *Help, de president is gek geworden* de lezer iets nieuws over Amerika kan vertellen.

Ik ben geen zielenknijper van beroep. Ik heb geen enkele van deze presidenten bij mij op de sofa gehad. George Washington stortte niet zijn hart bij mij uit. Nixon vertelde mij niet persoonlijk wat hij zag als hij in de spiegel keek. Clinton vertelde mij niet over zijn vele affaires en waarom hij die had. Definitieve diagnoses kan ik niet stellen. Toch liggen de aanwijzingen voor de mentale gemoedstoestanden van presidenten en hun mogelijke stoornissen voor het oprapen. Ik heb anekdotes en achtergrondinformatie – uit dagboeken, brieven, biografieën, wetenschappelijke publicaties en krantenknipsels – samengevoegd tot nieuwe verhalen over bekende presidenten.

Voor mij persoonlijk was het duiken in de levens van deze historische figuren, voor wie ik al ruim twintig jaar een grote fascinatie heb, verhelderend en bevrijdend. Dit boek was ook een reis van zelf-

ontdekking. Want op 6 januari 2021 realiseerde ik me dat ikzelf al levenslang worstel met mijn mentale gezondheid. Zoals vaker klikte ik die ochtend door Amerikaanse nieuwssites. En toen stuitte ik op de woorden van Tommy, de zoon van het Democratische lid van het Huis van Afgevaardigden Jamie Raskin: ‘Vergeef me. Mijn ziekte won vandaag. Zorg goed voor elkaar, de dieren en de armen van de wereld. Veel liefs.’

Op nieuwjaarsdag 2021 had de 25-jarige Tommy een einde gemaakt aan zijn leven. Drie dagen later maakte zijn vader dit bekend met een publieke afscheidsbrief aan zijn zoon. Een prachtige ode aan, zo kon ik lezen, een mooi mens. Maar ook een die geplaagd werd ‘door een verblindend pijnlijke en meedogenloze ziekte’. Depressie. ‘Een soort meedogenloze marteling van de hersenen,’ omschreef vader Raskin de ziekte van zijn zoon. ‘De pijn werd uiteindelijk overweldigend, onverzettelijk en ondraaglijk voor onze lieve jongen, deze jongeman met een ongeëvenaarde belofte voor onze gebroken wereld.’¹⁵

Ik werd gegrepen door een intens verdriet om Tommy en het gat dat hij achterliet in het leven van zijn familie. Die pijn kende ik goed. Ik interviewde jarenlang slachtoffers en nabestaanden van schoolschietpartijen voor mijn boek *Generatie Columbine*. Toch realiseerde ik me al snel op die later zo historische dag in 2021 dat dit verdriet anders was. Ik schrok ervan hoezeer ik me kon identificeren met Tommy en zijn pijn. Met zijn wens er een einde aan te maken. Hoewel het een uitweg was die ik niet serieus overwoog voor mijzelf, realiseerde ik me wel dat ik er heel erg vaak aan dacht. Veel vaker en veel langer dan ik gezond vond. Want ook ik wilde af van die ‘onverzettelijke’ pijn, die donkere medereiziger in mijn hoofd.

De coronapandemie was zwaar. Maar ik zat die maanden opgesloten met mijn gezin, waar ik zielsveel van houd, met genoeg wc-papier en speelgoed om de dagen te vullen. Godzijdank verloor ik niemand aan dat afschuwelijke virus. Ik leefde in een democratisch land, zonder (burger)oorlog of honger. Uit het leven stappen voelde meer dan egoïstisch. Grotesk. Geprivilegieerd. Ik huilde om Tommy omdat ik me door hem ook realiseerde dat die duistere metgezel in mijn hoofd er al jaren zat, sinds mijn achttiende of misschien wel eerder. Maar